

Henryk Duszyński-Karabas
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Bydgoszcz

Gjuha shqipe. Warsztaty języka albańskiego jako przykład popularyzacji kultury bałkańskiej

Bałkany to region będący obiektem zainteresowania dla coraz większej grupy osób w Polsce, jak i na świecie. Obszar ten przyciąga uwagę zarówno badaczy – historyków, kulturoznawców, politologów, socjologów, językoznawców, jak również tzw. zwykłych obywateli, którzy interesują się dokonującymi się na świecie przemianami. Jest to teren szczególny, gdyż:

Przyjrząwszy się historii i kulturze regionu, nieodwołalnie dochodzimy do absurdalnego wniosku o tym, że podobieństwa dzielą. Narody myślące podobnie za wszelką cenę usiłują być różne. Takie właśnie są Bałkany. Dla badaczy z zewnątrz jest to teren fascynujący pod wieloma względami – to region, w którym nastąpiła homogenizacja kultury, mentalności (kryteriów kategoryzacji świata i oceny etycznej) i nawet języka. Język i folklor są najbardziej spektakularnym i obiektywnym dowodem tej homogenizacji (Sawicka kps, 2).

Język jest częścią kultury, a ucząc się języka obcego poznajemy również kulturę mówiącego nim narodu. Niniejszy tekst poświęcony jest zagadnieniu popularyzacji szeroko rozumianej kultury bałkańskiej w Bydgoszczy za pomocą lekcji pokazowej języka albańskiego.

W dniach 23–26 maja 2012 roku odbył się, zorganizowany przez bydgoskie uczelnie wyższe, Bydgoski Festiwal Nauki 2012. Misją festiwalu była „popularyzacja nauki, kultury i sztuki, promocja wśród mieszkańców Bydgoszczy i regionu najważniejszych osiągnięć naukowych, technicznych, a także rozbudzenie zainteresowań szeroko rozumianą kulturą i sztuką” (Bydgoski Festiwal Nauki 2012). Na potrzeby festiwalu przygotowałem warsztaty językowe, mające na celu

zapoznanie zainteresowanych osób z podstawami języka albańskiego oraz, szerzej, z cechami charakterystycznymi języków bałkańskich. Drugim celem było rozbudzenie zainteresowania kulturami i językami bałkańskimi, a w szczególności egzotycznym i mało znanym Polakom językiem albańskim. O tym, iż język albański jest w Polsce mało znany, świadczy fakt, iż można go studiować w ramach filologii bałkańskiej/balkanistyki tylko na dwóch uczelniach w Polsce: na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (od 2000 roku) oraz na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (od 2010 roku). Dotychczas nie wydano w Polsce podręcznika do nauki tego języka, aczkolwiek istnieją słowniki, rozmówki i zarys gramatyki (Beqiraj 1997; Isaku, Filiciak, Świecka 2009, 2010; Jeziorski, Wiśniewski 1992, 2010; Mindak, Sawicka 1993; Mindak-Zawadzka, Sawicka 2012; *Rozmówki polsko-albańskie* 2012; Saneja 2012; Saneja, Wójcik 1992; Sawicka 2005; Teta 2007).

W warsztatach języka albańskiego wzięło udział kilkunastu studentów Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, w tym kilkoro studentów filologii obcych (filologia rosyjska, lingwistyka stosowana). Warsztaty trwały godzinę zegarową i składały się z dwóch części. W pierwszej części – teoretycznej – dokonano krótkiej charakterystyki języka albańskiego. Celem opisu było uświadomienie studentom odmienności gramatycznej języków bałkańskich. Przedstawiono bowiem cechy charakterystyczne bałkańskiej ligi językowej, w skład której wchodzi języki indoeuropejskie używane na Bałkanach, bliżej niespokrewnione genetycznie, które, w wyniku długotrwałych kontaktów między ich użytkownikami, wykształciły pewne cechy wspólne. Do bałkańskiej ligi językowej zalicza się język albański, bułgarski, macedoński, rumuński, nowogrecki, dialekty romskie i serbskie, arumuński, meglenorumuński, dialekt Juruków itd. (por. Sawicka kps, 31). Najważniejsze cechy ligi to: występowanie rodzajnika określonego w postpozycji do pierwszego członu grupy imiennej, brak odmiany przez przypadki (aczkolwiek język albański ma wtórną aglutynacyjną fleksję), reduplikacja zaimków, brak infinitiwu (zamiast niego występują formy coniunctiwu lub podobne), tworzenie czasu przyszłego przy pomocy klitycznej formy czasownika *chcieć* i swego rodzaju coniunctivu, rozbudowana fleksja werbalna, wspólne słownictwo tureckiego pochodzenia lub zapożyczone poprzez język turecki (Sawicka kps, 138–142). Wszystkie cechy zaprezentowano na przykładach z języka albańskiego i bułgarskiego. W tej części studenci zostali również poinformowani o podziale dialektalnym języka albańskiego na dialekt toskijski, na którym oparto współczesny język literacki, oraz na dialekt gegijski, który znajduje odbicie w języku mieszkańców Kosowa. Występuje również trzeci dialekt, arbareski, którym posługują się Albańczycy mieszkający we Włoszech.

Część praktyczna została zrealizowana na bazie pierwszych lekcji podręcznika do nauki języka albańskiego *Gjuha shqipe 1* (Radovicka, Karapici, Toma 1975). Książka napisana jest w całości po albańsku, zawiera tylko słowniczek albańsko-angielsko-francuski, jednakże liczne ilustracje oraz tabele umożliwiają przyswajanie materiału bez większych problemów. Na początku tej części zajęć podano nazwę języka albańskiego w tymże języku: *gjuha shqipe*, co już spowodowało zaciekawienie studentów i ich zainteresowanie zajęciami. Następnie zapoznano uczestników z alfabetem albańskim, zapisując na tablicy litery, których odczytanie mogłoby sprawiać trudności, ponieważ albo przedstawiają głoski, których brak w języku polskim, albo też występują one w języku polskim, lecz zapisywane są inaczej: *ç, dh, ë, gj, ll, nj, q, rr, sh, th, x, xh, y, zh*.

Następnym etapem była nauka podstawowych zwrotów w języku albańskim, a więc:

- 1) przedstawianie się – odpowiadanie na pytanie ‘Jak się nazywasz?’ – *Si quhesh?*, ‘Nazywam się...’ – *Unë quhem...*. Przy tej okazji zaprezentowano odmianę czasownika *jam*, czyli ‘być’;
- 2) określanie kraju pochodzenia – odpowiadanie na pytanie ‘Skąd jesteś?’ – *Nga je ti?*, ‘Jestem z...’. – *Unë jam nga...*. Podano nazwy kilku państw, głównie europejskich, np. *Polonia, Shqipëria, Zvicra* (‘Polska’, ‘Albania’, ‘Szwajcaria’);
- 3) określanie zajęcia/zawodu – odpowiadanie na pytanie o zawód/zajęcie *Ç’je ti?*;
- 4) twierdzenie i przeczenie (*po/jo, nuk*).

Należy zaznaczyć, iż te sytuacje językowe ćwiczone były wielokrotnie, również w końcowej części warsztatów, aby sprawdzić, czy studenci zapamiętują dane frazy.

W dalszej części studenci pracowali z materiałem na bazie dwóch lekcji z podręcznika (lekcja 2. i 3.). Poznali sposób tworzenia pytań typu: *Kush është ky?*, *Kush është kjo?* (‘Kto to jest?’), *Ç’është ky?*, *Ç’është kjo?* (‘Co to jest?’) oraz odpowiadali na nie. Zapoznali się następującą leksyką: wybrane imiona albańskie, zwierzęta (*mace*¹ ‘kot’, *qen* ‘pies’), zawody (formy męskie i odpowiedniki żeńskie: *student* ‘student’, *mjek* ‘lekarz’, *mjeke* ‘lekarka’, *mësues* ‘nauczyciel’, *mësuese* ‘nauczycielka’, *punëtor* ‘robotnik’, *punëtore* ‘robotnica’, *murator* ‘murarz’, *inxhinier* ‘inżynier’) oraz inne słowa (np. *orë* ‘zegar’, *telefon* ‘telefon’, *mal* ‘góra’, *lule* ‘kwiat’, *fotografi* ‘fotografia’, *kalendar* ‘kalendarz’, *stilograf* ‘długopis’, *çelës* ‘klucz’, *shok* ‘przyjaciel’, *top* ‘piłka’). Zwrócono uwagę na budowę

¹ Rzeczowniki podano w formie bez rodzajnika.

gramatyczną albańskich rzeczowników, tzn. na miejsce rodzajnika (postpozycja), np. rodzaj męski: *Agim-i, Besnik-u, Henryk-u, Jarek-u, Bartosz-i* itd., rodzaj żeński: *mace* ‘kot’ – *macja* ‘kot, określ.’. Omówiono tabelę gramatyczną pod kątem takich kategorii, jak: przypadek mianownik, liczba pojedyncza, forma określona i nieokreślona, omówiono również w dużym skrócie liczbę pojedynczą rodzaju męskiego. Następnie studenci ćwiczyli czytanie i tłumaczenie krótkich tekstów albańskich ze znaną im już leksyką. Ponadto wprowadzono liczebniki od 0 do 10. Lekcję zakończyło odczytanie prostego dialogu oraz jego przetłumaczenie.

Nie ulega wątpliwości, iż zaprezentowane treści zostały szybko zapomniane przez osoby uczestniczące w warsztatach. Jest oczywiste, iż do solidnego opanowania podstaw języka obcego konieczna jest regularna nauka i częste powtarzanie materiału. Moim celem jednak było, z jednej strony, zaciekawienie studentów językami bałkańskimi, w szczególności albańskim, oraz, szerzej, kulturą Bałkanów, z drugiej zaś uświadomienie, iż nauka języków obcych, nawet tych egzotycznych, nie musi być nudna ani trudna. Szczególnie cenne warsztaty te okazały się dla studentów kierunków neofilologicznych, którzy w trakcie studiów mają okazję spotkać się z zagadnieniami związanymi z językowym zróżnicowaniem świata w zasadzie tylko podczas zajęć ze wstępu do językoznawstwa oraz językoznawstwa ogólnego. Na koniec chciałbym przytoczyć wypowiedź jednej ze studentek lingwistyki angielsko-niemieckiej, poproszonej o opinię dotyczącą warsztatów:

Uważam, że takie warsztaty to bardzo dobry wstęp do poznawania kultury i języka bałkańskiego. W porównaniu z innymi językami (np. angielski, niemiecki, rosyjski, francuski) zainteresowanie językami bałkańskimi jest stosunkowo niewielkie – a szkoda. Wadą pojedynczych warsztatów są ich ograniczone możliwości – w ciągu godziny lub dwóch nie da się niestety zbyt wiele przedstawić czy nauczyć. Na pewno byłyby skuteczniejsze, gdyby można było przeprowadzić ich jeszcze kilka.

Otwarte pozostaje zatem pytanie, czy regularne warsztaty spotkałyby się z szerszym zainteresowaniem.

Bibliografia

- Bydgoski Festiwal Nauki 2012: <http://www.festiwal.ukw.edu.pl/index.php?id=1>.
Beqiraj A., 1997, *Ćwiczenia z gramatyki języka albańskiego*, Toruń.
Isaku G., Filiciak A., Świeca J., 2010, *Mini-rozmówki albańskie*, Rzeszów.

Jeziorski M., Wiśniewski J., 1992, wyd. II 2010, Słownik minimum albańsko-polski, polsko-albański, Warszawa.

Mindak J., Sawicka I., 1993, *Zarys gramatyki języka albańskiego*, Warszawa.

Mindak-Zawadzka J., Sawicka I., 2012, *Zarys gramatyki języka albańskiego*, Warszawa

Radovicka L., Karapici Z., Toma A., 1975, *Gjuha shqipe 1*, Tiranë.

Rozmówki polsko-albańskie, 2012, opracowanie zbiorowe, Warszawa.

Saneja M., 2012, *Rozmówki albańskie*, Warszawa.

Saneja M., Wójcik A., 1992, *Mini-rozmówki albańskie*, Warszawa.

Sawicka I., 2005, *Paradygmaty fleksji albańskiej*, Toruń.

Sawicka I., kps (komputeropis), *Balkanologia. Konotacje. Metodologia. Wprowadzenie do filologii bałkańskiej*.

Teta A., 2007, *Fjalor polonisht-shqip. Słownik polsko-albański*, Tiranë.

***Gjuha shqipe*. Albanian language workshop
as an example of the popularization of the Balkan culture**

Summary

The article describes the demonstration lesson of the Albanian language, which was conducted at the Bydgoski Festiwal Nauki 2012. The workshop consisted of two parts: the theoretical, in which the students became familiar to the knowledge of the Balkan Sprachbund, and the practical, i.e. learning the basics of the Albanian language.